

Sloop Gerrit Rietveld College vrijwel zeker

De gemeente Utrecht is van plan het gebouw van het Gerrit Rietveld College (voormalig College Blaucapel) in Tuindorp te slopen. Het gebouw dateert van midden jaren zestig, een periode waarvan de architectuur in het algemeen op weinig waardering kan rekenen. Oud-Utrecht kijkt met kritische blik naar de ontwikkelingen.

Het Gerrit Rietveld College is in 2005 na een fusie ontstaan en gehuisvest in het gebouw van een van de fusiescholen aan de Winklerlaan, hoek Eykmanlaan. Het vernieuwend onderwijsconcept waarvoor de school vijf jaar geleden koos, past niet goed in het huidige gebouw: 'Eigentijds modern onderwijs past niet in een ouderwets schoolgebouw met lange gangen en heel veel lokalen met dichte deuren. We krijgen ook een nieuw en modern gebouw aan de Winklerlaan, dat past bij ons moderne onderwijs. Het gebouw is kleinschalig, want het gebouw is opgedeeld in "kleine scholen" (domeinen) waar leerlingen hun eigen plek hebben.' (www.gerritrietveldcollege.nl)

Bedreigde gebouwen

Renovatie van het gebouw voor de huidige school is onderzocht en op zich mogelijk, maar daarvoor is uiteindelijk om onderwijskundige redenen niet gekozen. De gemeente Utrecht en de school hebben voorgesteld om op het achter

Entree Rietveld College

□ FOTO JEROEN DE LEEDE

de school gelegen sportveld een nieuwe school te bouwen, vervolgens het bestaande gebouw te slopen en te vervangen door (aanvankelijk) 120, nu 80 woningen. Voor sloop is gekozen, omdat de grondopbrengsten van de woningbouw nodig zijn als gedeeltelijke dekking van de kosten van nieuwbouw van de school. Het hergebruiken van het bestaande gebouw voor andere functies is door de gemeente niet onderzocht, vanuit de (niet nader onderbouwde) veronderstelling dat sloop-nieuwbouw financieel aantrekkelijker is dan herbestemming.

Het gebouw van het Gerrit Rietveld College heeft kwaliteiten, die volgens de Vereniging Oud-Utrecht aanleiding zijn voor een zorgvuldige afweging tussen sloop of hergebruik voor andere functies. Zo'n afweging heeft tot nu toe in het geheel niet plaatsgevonden. Alleen onderwijskundige en financiële argumenten zijn gebruikt als basis voor de gemeentelijke plannen.

De commissie cultureel erfgoed van Oud-Utrecht heeft zich het afgelopen half jaar intensief met het gebouw bezig gehouden. De commissie richt haar aandacht op bedreigde gebouwen en historische resten in de stad Utrecht. Recent heeft de commissie bij de gemeente onder meer aandacht gevraagd voor de waarde van het radiodistributieggebouw in de Vogelenbuurt en voor de panden aan de Van Sijpesteijnkade achter het station. Ook deze staan op de nominatie om gesloopt te worden.

Gedachte aan schoolgemeenschap

In het gebouw van het Rietveld College zat aanvankelijk het Reformatorisch College Blaucapel. De voorganger van deze

school was de Christelijke HBS, die in 1917 is gestart in een pand aan de Nieuwegracht. Dit gebouw werd in de loop der jaren te klein en in 1959 stelde de gemeente een kavel in de nieuwe wijk Tuindorp-Oost beschikbaar.

Het schoolbestuur gunde de opdracht in 1960 aan architect Cornelis (Kees) Elffers uit Rotterdam. De opdracht was om een schoolgebouw voor 780 leerlingen te bouwen, met de mogelijkheid tot uitbreiding naar ongeveer 1.000 leerlingen. Uitbreidingen werden in het ontwerp mogelijk gemaakt door aan de noordzijde van twee dwarsvleugels alleen de begane grond te realiseren en door ruimte te reserveren aansluitend op de gymlokalen. Al tijdens de bouw in 1964 werd opdracht verstrekt voor uitbreiding met zes lokalen. Toen is direct de eerste dwarsvleugel (tegenover de kantine op de kapel) gerealiseerd. Enige jaren later is ook de tweede dwarsvleugel (in het midden op de meubelberging) met zes lokalen gebouwd. De uitbreiding achter de gymlokalen ten behoeve van een derde gymnastiekzaal en nog eens zes lokalen is er nooit gekomen.

De vier vleugels van het gebouw omsluiten de binnenhof. De noordvleugel heeft drie verdiepingen, de drie andere vleugels hebben één overkragende verdieping gesteund door pilaren. De begane grond heeft een kleine hoogte gekregen. Boven zijn de theorie- en praktijklokalen. De praktijklokalen liggen in een aparte U-vormige uitbouw rond de binnenhof. De twee gymlokalen liggen boven elkaar en kunnen van de school worden afgesloten voor gebruik buiten schooltijden. Gekozen is voor bebouwing rond een binnenhof om de gedachte aan een schoolgemeenschap uit te drukken. In het gebouw waren de nieuwste onderwijsideeën verwerkt. Vanwege het Dalton-onderwijs plaatste de architect in de achtergevel erkers aan de gang. Per erker konden drie leerlingen tegelijkertijd buiten de lessen om studeren. Het was niet eenvoudig om deze originele vormgeving te realiseren binnen het beperkte budget eigen aan scholenbouw. Voor de architect was de vraag naar realisatie van een kapel verrassend. Naast het gebouw zijn twee conciërgewoningen gebouwd. Er achter werd een sportveld aangelegd. In april 1965 werd het nieuwe gebouw geopend.

Bij het ontwerp werden drie kunstenaars betrokken. De broer van de architect, Dick Elffers, maakte een tegelwand rond de oorspronkelijke fietsenstalling voor docenten. Hij is bekend geworden als grafisch ontwerper, door zijn wandkunstwerken en als inrichtingsadviseur voor diverse musea. Gunhild Kristensen ontwierp de glas-in-loodramen in de hal. Jan Overbeeke ontwierp glas-in-loodramen voor respectievelijk de hal en voor de kapel en directeurskamer.

‘Degelijke, solide bouwwerken’

Architect Cornelis Elffers (1898-1987) heeft veel gebouwd, vooral in en rond Rotterdam. Hij was een zeer productieve architect. Hij ontwierp kantoren, bedrijfsgebouwen, woningen, maatschappelijke voorzieningen, kerken, landhuizen en winkels. Er staan zo'n twintig schoolgebouwen op zijn naam. Aanvankelijk werkte hij in traditionalistische stijl, maar vanaf ongeveer 1950 koos hij voor een strenge functionele stijl. Deze kwam tot uiting in strakke gevels met een veelal zichtbaar betonskelet, uitgekiende maatverhoudingen en rechte

Jeroen de Leede

Planoloog en lid van de commissie cultureel erfgoed van Oud-Utrecht.

‘Teach in’ op 26 december 1968 in de hal van het Reformatorisch College Blaucapel, door leerlingen georganiseerd ten bate van een vluchtelingenkamp in Oostenrijk

□ FOTO L.H. HOFLAND | HET UTRECHTS ARCHIEF, COLLECTIE BEELDMATERIAAL

vlakken. Hij ontwierp rationele, praktische plattegronden. Elffers besteedde erg veel aandacht aan de inrichting.

Hij is met twee gebouwen vertegenwoordigd op de Rijkslijst van 100 beschermde Wederopbouwmonumenten, te weten het gebouw van de Nederlandsche Handel-Maatschappij aan de Blaak te Rotterdam (1950) en het gebouw van het Groen van Prinstererlyceum te Vlaarding (1957). Het belangrijkste werk van Elffers is het complex Woudestein van de Erasmus Universiteit (aanvankelijk Nederlandse Economische Hogeschool) in samenwerking met Van der Heyden en Hoogeveen. Aan het ontwerp werd tussen 1962 en 1970 gewerkt.

In Utrecht heeft Elffers nog enkele werken gerealiseerd:

- Fabrieksgebouw NV Verma, rond 1947, werkplaats in een industriegebied opgetrokken uit een gewapend betonskelet met baksteen invulling (locatie niet achterhaald). De NV Emballagefabrieken v/h VERMA is nu onderdeel van een Amerikaans bedrijf en niet meer in Utrecht gehuisvest.

Vleugel Rietveld College met tegelwand door Dick Elffers

□ FOTO JEROEN DE LEEDE

- Verbouw begane grond Reisbureau Lisonne-Lindeman, Oud Kerkhof - Annastraat, rond 1948 (bestaat niet meer).
- Verbouw Modemagazijn Dijckhoff, 1958-59 (Oudegracht 83 / Lange Viestraat 1; nu Randstad Uitzendbureau).
- Jan van Nassau Kweekschool (nu: Marnix Academie), destijds Verlengde Kardinaal de Jongweg, 1960-66. Dit gebouw is later diverse keren verbouwd en uitgebreid.
- Verbouw lunchroom Ruteck, 1962 (Potterstraat 2, nu Inter-sport).
- Acht herenhuizen in Tuindorp-Oost, rond 1967 (precieze adres onbekend).

Volgens Sandra Eelen 'volgde [Elffers] alle projecten steeds van begin tot einde, hoewel hij zich liet bijstaan door zijn bureau, had hij toch alles zelf onder controle. Hij was dag en nacht met onverminderd enthousiasme en toewijding bezig met zijn vak. Wanneer Elffers incidenteel met collega architecten samenwerkte, komt het er meestal op neer dat Elffers door natuurlijke autoriteit en enthousiasme de opdracht grotendeels alleen afwerkte.' Eelen eindigt haar essay met een beoordeling van de architect: 'Het oeuvre van Elffers heeft geen grote verschuivingen teweeg gebracht in de Nederlandse bouwkunst, hij was geen trendsetter, maar zijn evenwichtig ontwikkelde stijl is een zeer mooie, duidelijke afspiegeling van een halve eeuw architectuur. Hij verwerkte de heersende tijdsgeest op persoonlijke wijze in zeer degelijke, solide bouwwerken. Zijn opdrachtgevers waren altijd zeer tevreden, wat hem dikwijls nieuwe opdrachten bezorgde; met sommigen raakte hij zelfs persoonlijk bevriend. Elffers was van mening dat de architect de dienaar van zijn opdrachtgever is; maar niet zijn bediende.'

Vernieuwende onderwijsarchitectuur

Het gebouw van het huidige Gerrit Rietveld College is voor Utrecht bijzonder te noemen. In de jaren 60 zijn in Utrecht meer gebouwen voor voortgezet onderwijs gebouwd, maar slechts bij enkele daarvan kwamen de nieuwste onderwijskundige inzichten in het gebouw tot uiting. In het gebouw van de voormalige Openbare Scholengemeenschap Hendrik van der Vlist is nu een ROC gehuisvest en het zal in het kader van de vernieuwing van Kanaleneiland Centrum worden gesloopt. Het gebouw van het Niels Stensen College is al

gesloopt. Het gebouw van voormalig College Blaucapel is als enige voorbeeld van vernieuwende architectuur over. In het cultuurhistorisch onderzoek van naoorlogse wijken wordt over Tuindorp-Oost gezegd: 'Ook de bijzondere bebouwing (scholen, kerken en winkels) is van kwaliteit. Enkele pareltjes: de bakstenen Prinsenhof en College Blaucapel.'

Helaas vindt de gemeente onderzoek naar de mogelijkheden voor hergebruik en de financiële consequenties daarvan niet nodig. In het kader van de collegeonderhandelingen hebben de drie collegepartijen (Groen Links, PvdA, D66) zonder de mening van belanghebbenden te horen en zonder te wachten op de discussie in de raad, afgesproken dat het sloop-nieuwbouwplan doorgaat. De kans op behoud van het gebouw is daarmee vrijwel nihil geworden.

Literatuur

- Eelen, Sandra., 'Cornelis Elffers (1898-1987)' (via: www.bonas.nl)
- Elffers, Cornelis, 'H.B.S. te Utrecht', in: *Bouw*, 14 (1960)50, 1535.
- Elffers, Cornelis, 'Reformatorisch college Blaucapel te Utrecht', in: *Bouw*, 21 (1966)12, 403-410.
- Elffers, C., 'Reformatorisch college Blaucapel te Utrecht', in: *Bouwkundig Weekblad*, 85 (1967)6, 96-100.
- Gemeente Utrecht, Stedenbouwkundig programma van eisen Gerrit Rietveldcollege (februari 2010)
- Santen, B. van, 'Het stedenbouwkundige plan voor Tuindorp Oost', in: *Wijkkrant Tuindorp Oost* (oktober 2009)
- Urban Fabric en Steenhuis Stedenbouw, *Tien naoorlogse wijken van Utrecht, Cultuurhistorisch onderzoek en ruimtelijke analyse, deel 7 Tuindorp-Oost* (juni 2006)

Websites

- www.blaucapel.nl/monument/geschiedenis/geschiedenis.pdf
- www.bonas.nl (informatie over Cornelis Elffers)
- www.gerritrietveldcollege.nl